

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

HAC YOLUNDA BİR ROMAN: GÜVERCİN GEÇİDİ A NOVEL ON THE PILGRIMAGE: GÜVERCİN GEÇİDİ

İbrahim DİLMEN*

Öz

Hac yolculuğu, İslam'ın en temel esaslarından biri olması bakımından, müntesiplerinin yaşamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Fransız romancının dediği gibi, roman yol boyunca gezdiren bir aynadır. Orada hayata dair her şeyi görmek mümkündür. Dolayısıyla Türk-İslam edebiyatının en temel konularından biri de hac olmuştur. Roman türünün Türk edebiyatına yaygınlaşmasıyla birlikte hac konusu romanlarda da işlenmeye başlanmıştır.

Şerif Benekçi, son dönem Türk edebiyatında başta roman olmak üzere edebiyatın pekçok dalında eser vermiş bir yazardır. Onun romanlarından *Bir Şafak Yürüyüşü*'nde dolaylı, *Güvercin Geçidi*'nde ise doğrudan ve yoğun biçimde dini ve tasavvufi meseleler ele alınmıştır. Çalışmamızda, ana teması "hac yolculuğu" olan *Güvercin Geçidi* romanında hac ibadetinin nasıl ele alındığı, haccın durakları, ritüelleri ve bunların etrafında şekillenen manevi ortam incelenecektir. Aynı zamanda roman kahramanının bakış açısından Türk toplumunun ve İslam dünyasının yaşadığı sorunların tespit edileceği bu çalışmamızda, kahramanın gözünden insan, toplum, hayat, din ve ölüm gibi meselelerle ilgili felsefi ve psikolojik tahliller açığa çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şerif Benekçi, Güvercin Geçidi, Roman, İbadet, Hac.

Abstract

In terms of being one of the fundamental principles of Islam, the Pilgrimage Journey has an important place in the lives of its followers. As the French novelist said, the novel is a mirror that takes you along the way. It is possible to see everything about life there. Therefore, one of the most fundamental subjects of Turkish-Islamic literature has been pilgrimage. With the introduction and widespread of the genre of the novel in Turkish literature, the subject of pilgrimage started to be discussed in novels.

Şerif Benekçi is a writer who has written in many branches of literature, especially novels, in recent Turkish literature. Indirect religious and mystical issues were addressed in a Dawn Walk, one of his novels, and directly and intensely in the Pigeon Pass. In our study, the main theme of the "pilgrimage journey", *Güvercin Geçidi*, will examine how the pilgrimage is handled, the pilgrimage stops, rituals and the spiritual atmosphere formed around them. At the same time, in this study where the problems of the Turkish community and the Islamic world will be determined from the point of view of the hero, philosophical and psychological analyzes about the issues such as human, society, life, religion and death will be revealed through the eyes of the hero.

Keywords: Şerif Benekçi, Güvercin Geçidi, Novel, Prayer, Pilgrimage.

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Lisansüstü Öğrencisi, ORCID: 0000-0003-1451-7601

Giriş

Hac, İslam'ın en temel ibadetlerinden birisidir. Bu bakımdan yüzyıllardır Türk edebiyatının ana temalarından biri olmuştur. Birkaçı hariç, hacca gidemedikleri halde başta Avni, Selimi ve Muhibbi gibi şair-sultanlar eserlerinde hacca dair mevzuları işlemiştir. Pekçok devlet adamı şiirlerinde hac yolculuğunu anlatmış, yine klasik şiirin üstatları Yunus Emre, Mevlânâ, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahyâ, Necâti ve Nâbî şiirlerinde hac ve hacca dair mevzuları yoğun biçimde işlemiştir. Batılılaşma tesiri altındaki döneme geldiğimizde, Cenap Şahabettin'in *Hac Yolunda* eseri herkesin malumudur. Hikâye ve roman sahasında ise hac konusunu işleyen eserlerin sınırlı olduğunu görüyoruz. Bunda nispeten yeni bir tür olmalarının da etkisi büyüktür.

Hac konusunu romanlarında işleyen sanatçılardan biri de Şerif Benekçi'dir. Onun son romanı olan *Güvercin Geçidi* romanı doğrudan hac konusunu işleyen bir roman olması bakımından önem taşımaktadır. Romana geçmeden evvel yazarın kendisine, sanat hayatına ve romanın hikâsine dair birkaç tesbitte bulunmakta fayda görüyoruz.

1. Şerif Benekçi ve Sanatı Hakkında Kısa Bilgi

Şerif Benekçi, yayımlanan beş romanıyla son dönem Türk edebiyatında dikkatleri çekmiş bir yazardır. 1950 yılında Kütahya'nın Gediz ilçesine bağlı Muhipler Köyü'nde dünyaya gelen yazar, ilköğretim hayatından sonra orta ve lise öğrenimi için Kütahya'ya yerleşmiş, ardından ODTÜ İşletme Bölümüne kaydolmuştur. Burayı, Atatürk Üniversitesi İşletme Bölümü'nü ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirmeden ayrılan yazar, bir müddet Almanya'da Goethe Enstitüsü'ne de devam etmiş, nihayet Anadolu Üniversitesi'ne bağlı Açıköğretim Fakültesi'nden önlisans diploması almıştır. Öğrenim hayatı gibi çalışma hayatı da çalkantılarla geçen yazar, en son 2005 yılında Dumlupınar Üniversitesi'nden şube müdürü unvanıyla emekliliğe ayrılarak memuriyeti bırakmıştır. 2008 yılının yaz aylarında aniden rahatsızlanan yazar, birkaç hafta sonra 8 Eylül 2008'de Ankara'da akciğer kanseri tedavisi gördüğü hastanede hayatını kaybetmiştir. Vefatının ardından edebiyat çevrelerinde hakkında yazılar çıkan romancı, halen adına tertip edilen anma toplantılarda yâd edilmektedir.

Benekçi, yazı hayatına lise yıllarındayken Kütahya'da yerel bir gazetede yayımlanan *Dikenli Topraklar* romanıyla başlamıştır. 1972'de Töre Devlet Yayınevi'nin açtığı "Dündar Taşer Roman Armağanı Yarışması"nda üçüncülük ödülü alarak edebiyat çevrelerinin dikkatinin çeken yazar arka arkaya beş roman kaleme almıştır: *Şimdi Ağlamak Vakti* (1986), *Kırlangıçlar Erken Göçtü* (1987), *Bir Şafak Yürüyüşü* (1988), *Kumsalı Olmayan Ada* (1990) ve *Güvercin Geçidi* (1993). Romanlarının yanı sıra İngilizceden bir roman çevirisi, siyer kitabı ve Orhan Ardıçlı müstear ismiyle yayımlanmış inceleme ve araştırmaları bulunan yazar Gediz gazetesinde *Mihenk Taşı* köşesinde uzun yıllar edebi ve felsefi yazılarına devam etmiştir. 2001 yılında görev yaptığı üniversitede "Şerif Benekçi'nin Romanlarında Kültürümüzün Unsurları" adlı bir yüksek lisans tezine konu olmuştur.

Yazarın çalışmamıza konu olan romanı *Güvercin Geçidi* ilk olarak 1993 yılında Timaş Yayınları arasından çıkmıştır. 2006 yılında, vefatından az evvel romancı eserlerini gözden geçirilmiş hâliyle Pozitif Yayınları'nda neşretmiştir. *Güvercin Geçidi* romanı da bu değişimden nasibini almış, romanın hem içeriği hem de şekli üzerinde bir hayli değişiklikler yapılmıştır. Bu çalışmamızda, romanın son baskısı olan 2006 yılındaki neşri kullanacağız.

2. Hac Yolculuğu

Roman "1410 hicri yılında yerkürenin her yanından hac için yola çıkan ve o yılın Kurban Bayramının birinci günü kuşluk vaktinde, Mina'daki Muaysım Tüneli'nde vefat eden Müslümanların aziz hatıralarına" (Benekçi, 2006, 7) ithaf edilmiştir. 1990 yılında, Diyanet İşleri

Başkanlığı'na bağlı kafilerde görevli olarak hacca giden Benekçi, olayın şahididir (Değirmenci, 2001, 9). *Güvercin Geçidi* yirmi üç bölüm ve üç yüz sekiz sayfadan oluşan bir romandır. Çember halindeki olay örgüsü ile dikkat çeken bu anlatı, "...ve bahar geldi" cümlesiyle başlar. Burada âdeta romanın sonundaki teşekkül edecek esenlik hâli sezdirilmektedir. Tanrısal anlatıcıyla verilen romanın özeti kısaca şöyledir:

Romanın merkezi kahramanı Mimar Reşit'i ilk olarak, Kütahya'da İstasyon Caddesinde bulunan evinin bahçesinde hüseyinî ilahiyi dinlerken ve bir taraftan da çiçeklerle meşgulken görürüz. Romanın girişinde oldukça ayrıntılı geniş bir mekân tasviri yapılmıştır. Anlatıcı burada Mimar Reşit'in yaşadığı sosyal ve kültürel yapıyı ve Mimar'ın buradaki yerini hissettirmeye çalışmıştır. Kerman'ın da belirttiği gibi (1996, 116) o dokuzuncu asır romanının hâkim özelliği, kahramanların içinde buldukları, yaşadıkları, özledikleri mekânlar ile açığa çıkarılması veya keşfettirilmesidir ve bu bir cins karakter yaratma, yani karakterizasyon usulüdür.

Emekli mimar, hacca yazılmış ve birkaç hafta sonra yola çıkacaktır. Romanın ilk bölümünde, Mimar'ın emekli biyoloji öğretmeni olan eşi Sabiha Hanım'la İstanbul'da oturan kızı ve damadı ile olan diyaloglarına şahit oluruz. Çocuklarını kıramayan Reşit, bol bol anılarından bahseder. Geriye dönüş tekniğiyle verilen bu bölümlerde mimarın çocukluk hatıralarını, köyünü, çıracılık günlerini anlatır. Ülkenin son üç çeyrek asırda yaşadığı siyasal ve toplumsal hadiseleri mimarın akış açısıyla öğrendiğimiz bu kısımlarda, aynı zamanda kahramanın düşünce yapısı hakkında da fikir sahibi oluruz. Derken günler geçer ve hac yolculuğu başlar. İstanbul Yeşilköy'den havalanan uçak önce Medine'ye iner. Ardından karayoluyla Mekke'ye geçilir. Bu kısımlarda eğitilmiş bir insan olan mimarın gözünden hac farızasına şahit oluruz. Temmuz Pazartesi sabahı, bayram kuşluğunda Mina vadisindeki Muaysım Tüneli'nde bir izdiham yaşanır ve burada binlerce hacı adayını hayatını kaybeder. Onlardan ikisi Mimar Reşit ve onun çocukluk aşkı Selma'dır. Romanın arka kapağında da ifade edildiği gibi *Güvercin Geçidi* bir tür "hayat ve ölüm" güzellemesidir. İbadet sırasında yaşanan bu büyük facianın tanığı olan yazar, bu otobiyografik anlatısıyla "anamlı bir hayatı ve onun arkasından gelen güzel bir sonu" (Benekçi, 2006, 311) işlemiştir.

Romanda olaylar 1990 yılının serin bir bahar sabahında, anlatıcının "ulu çınarlar kenti" olarak tanımladığı Kütahya'da başlar ve 2 Temmuz 1990 günü aynı vakitlerde Mekke'de bir tünelin içinde sonlanır. Geri dönüşlerle Mimar Reşit'in çocukluğuna inildiği bölümlerde mekân Dağardı Kasabası'dır. Yolculuk öncesinin anlatıldığı ilk bölümde mimarın eşi Sabiha Hanım nedensiz bir endişe içindedir. "Reşit, sen şu hac fikrini ortaya attığından beri, neden bilmem içimde bir sıkıntı var." (s. 159) diyen kadın ilerleyen bölümlerde "içime hüznün çöktü Reşit" (s. 164) demektedir. Sabiha Öğretmenin kocasıyla aynı manevi atmosferin insanı değildir. Onun hacca gidişine sadece saygı duymaktadır. Nitekim bir yerde kocasının tespih çekmesini "Bakıyorum da hacılığın aksesuarını yavaş yavaş tamamlıyorsun" (s. 169) diyerek alaya almaktadır.

Romanın bundan sonraki bölümünde mimar, iki kere İstanbul yolculuğu yapmıştır. Bunların ilkinde hacı adayları için yapılacak bir toplantıya katılan ve diğer hacı adaylarıyla Süleymaniye Camii'nde namaz kılan Reşit, namazdan sonra "ulu mabedin gölgesinde yatan" (s. 177) Mimar Sinan'ın kabrine gidip üç İhlas ve bir Fatıha okumuştur. Daha sonra "eski ve doğal başkent" (s. 177) İstanbul'dan ayrılarak "Germiyanogulları'nın beylik kurduğu ovaya" (s. 178), yani Kütahya'ya dönmüştür. Burada beş gün boyunca ailenin evi uğurlamaya gelenlerle dolup taşmıştır. Reşit, Kütahya'dan ikinci ayrılışıyla hac yolculuğu başlatmış, önce İstanbul'a gelmiş, burada kızı ve damadına misafir olmuştur. Son gün Eyüp Sultan'ı ziyaret etmiş ve ertesi gün 11 Haziran 1990 Pazartesi günü havalanan uçakla Cidde'ye inmiştir.

Cidde'den karayoluyla Medine'ye yaklaşırlarken Seniyyetü'i Veda bölgesine geldiklerinde, otobüsün önünde bulunan din görevlisi şu uyarıyı yapar:

"Muhterem hacı adayları! Şu an altından geçmekte olan viyadükten öteye gayrimüslimler geçemez. Zira Allah Rasûlü'nün haremi burada başlamıştır. Bu sınır kara bahtlılara ebediyyen kapatılmıştır. Ey âhir zaman Nebisinin bahtiyar ümmeti.

Kureyşli bir yetim olan ve gerektiğinde kuru ekmek yiyen Muhammet Mustafa'nın haremine hoşgeldiniz. Dünyaların varlık sebebi, hepimizin gönenci, Amine Hatun'un güzel evladı az ileride, silüetini gördüğünüz şehirde yeni bir dünyaya doğmuş, buradan ahiret yurduna yürümüş, orada ebedî istirahatına tevdi edilmişlerdir." (s. 194)

Din görevlisinin bu sözleri âdeta Müslüman olmanın anlamını özetler niteliktedir. Zira, Hz. Muhammed yetim ve yoksuludur. Ona tâbi olmanın anlamı, tevazuda, kanaatte, sabır ve şükürde gizlidir. Onun yaşam alanına giren her mümin bunları bir kez daha düşünmelidir. Kutsal ziyaret bunlara vesile olmalıdır.

Otobüsten inen hacı adayları hiç vakit kaybetmeden Mescid-i Nebevî'ye giderler. Romanın bundan sonrası Mimar Reşit'in Medine'de geçen günlerinden kesitler içerir. Mimar, birçoğunu yalnız başına yaptığı ziyaretlerinde sırasıyla Hücre-i Saadet'in bulunduğu Kubbe-i Hadra'ya, mescidin kuzeybatı kapısındaki Hz. Ömer Kapısı'na, Bâbü's Selâm'a ve Yeşil Kubbe'ye varır. Orada ihtiram içinde salat ve selam edip, ne kadar bahtiyar olduğunu mırıldanır ve Hz. Peygamber'den şefaath talep eder. Burada geçen kısa ve doyumsuz andan sonra Mescidin doğusundaki Cibril Kapısı'na gelir. Oradan kalabalığı yararak ve bildiği bütün sureleri okumaya devam ederek yüz adım ilerideki Bâkî Kabristanı'na ilerler. (s. 193-201). Medine şehir merkezindeki bu ziyaret ve ibadetlerin yanı sıra kabile çevredeki ziyaretçilere de uğrar. Kûba Mescidi, ardından Mescid-i Cuma, Mescid-i Kibleteyn, Uhut Savaşı'nın cereyan ettiği bölge ve ardından Uhut Şehitliği, Rauna Vadisi, Seniyyetü'l Veda, Ebyâr-ı Ali ve Hz. Muhammed'in vakfiyesi olan Fedek hurmalıkları ziyaret yerlerinden olmuştur. 1 Zilhicce 1410 Cumartesi günü kabile Medine'den ayrılır ve Mekke'ye doğru hareket eder. Burada Merve ve Safa Tepeleri, Arafat Dağı, Kabe ve civarı hem ibadet hem de ziyaret mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanda kullanılan son mekân facianın yaşandığı Muaysım Tüneli'dir. Otobüs Mekke'ye girdikten sonra Kabe'ye yaklaşırken kafilenin heyecanı

"Beyaz badanalı Mekke evleri göründü, yollar çoğaldı. Fakat görülmek istenen ev hâlâ ortalıkta yoktu. Tüm gözler bir zamanlar ekin bitmez, çorak bir vadi olan yerde kurulan kutsal evi arıyor, bir türlü bulamıyordu. Daha önce hiç yaşanmamış bir sabırsızlık, otobüsün buğulu camlarından dışarı taşıyordu." (s. 234)

sözleriyle verilmiştir. Otobüse Kabe'ye vardığında yaşanan duygu yoğunluğu şu sözlerle ifade edilmiştir:

"Segâh makamındaki tekbir sesleri, boşlukta zarif kubbeler çizerek yükseliyor, başta din görevlisi, tüm koltuklar ağlıyordu. Yüz çizgilerinin tekbir sesleriyle kateden gözyaşları görülmeye değerdi." (s. 235).

Eğitilmiş ve entelektüel bir insan olan Mimar Reşit'in Mekke günleri gözlem ve tefekkürle geçmiştir. Ziyaret ettiği yerlerde yaşanan nice hatırayı gözünde canlandıran Mimar, romanın bu kısımlarında yaratılış ve kulluk üzerine iç hesaplaşmalara girmiştir:

"Henüz yer ve gök yokken, su ve toprak daha şekillenmemişken, O vardı ve Rabb'di. Sonra feza boşluğunda bir ışıltı, bir nur göründü. O nur varlıkların özü, çekirdeği. Çekirdekten diken de bitti çiçek de; kral da yaratıldı, köle de. Beyaz da yaratıldı siyah da. Her şeyin aslı olan su, bitmezmiş gibi görünen devinimlerden kurtulup, yeşilin çağrısına sonunda boyun eğdi, dağ eteklerinden yumuşak bir iniş yaptı, sonra vadi tabanlarına doğru yürüdü. Mayasından Âdem çıkarılan toprak baştan beri sakindi, seriliydi. Yeşermek onun hakkıydı ve su bunu biliyordu. Başını taştan taşa vurarak Yesrib taşlıklarına doğru yürüyen avare su, orada sakinleşip durmuştu..." (s. 266)

Mimar Reşit ziyaretleri esnasında Kuran'dan ve Hz. Muhammed'in, diğer peygamberlerin ve sahabelerin hayatlarıyla ilgili okuduklarından hareketle zihninde canlandırmalar yapıp tefekkür etmektedir. Mesela, Kâbe'yi ilk gördüğünde o direkt olarak Hacer ve oğlu İsmail'i anımsamıştır. "İki tepe arasında koşturup duran esmer kadın"ın feryadını duymuş, "avuçladığı

kumları boşaltarak gülümseyen" çocuğu görmüştür. Ve arkasından yine Hacer'in kocası İbrahim'e seslenişini duyar gibi olmuştur: "Ey İbrahim! Konuşacak kimsenin, yiyip içilecek bir şeyin bulunmadığı bu ıssız vadide bizi kime bırakıyorsun. Bunu sana Allah mı emretti?" (s. 235). Bu kısımlarda Mimar Reşit, ürpererek İbrahim Peygamber ve eşi Hacer'deki "Yaratıcıya sonsuz itimat ve tefekkür" inancını hatırlamıştır. Mekke günlerinde hatırlayış ve ürpermeler daha da artmaktadır:

"Sonra dağın eteğine kadar geldi. Hz. Adem, Arafat buluşmasına giderken buradan geçmiş miydi acaba? Ya Havva? Sonra İbrahim? O Mezopotamyalı Peygamber, eşi Hacer ve oğlu İsmail'i Mekke Vadisi'ne bıraktıktan sonra buradan geçmişti mutlaka. Abdülmuttalib'in torunu çocukluğunda buralara kadar kuzu otlamaya gelmiş olmalıydı" (s. 274)

Bu satırlarda Mimar Reşit, Kuran'a göre ilk insan olan Adem'den İbrahim Peygamber'e ve oradan Hz. Muhammed'e uzanan bir çizgide insanlık tarihinin bütün önemli şahsiyet ve hadiselerini gözünde adeta bir resmi geçit gibi canlandırmaktadır.

Reşit, Hac ibadetinin bölümlerinden olan vakfede, yorucu olmasına rağmen müminlerin niçin yavaş davrandığını düşünürken aklına Musa Peygamberin hikâyesi gelir: "Tur dağındaki nebi sözü niçin uzattı, esasını niçin dolaylı açıklamalarla izah etti ise, bu insanlar da vakfelerini uzatıyorlardı" (s. 266) diye düşünür. Zira Musa Peygamber orada sözü uzatmasının nedeni olarak Rabbiyle daha fazla bir arada bulunmak, konuşmak olduğunu belirtir. Reşit'e göre, bu anda hacılar da vakfeyi yavaşlatarak bir bakıma anı çoğaltıp bereketli kılmanın peşinde olabilirler.

Musa Peygamberin bahis konusu olduğu diğer bölümde Mimar Reşit tünelde son anlarını yaşamakta, nefsiyle hesaplaşmaktadır. Nitekim nefis, kulun aşağı duyguları, kötü huyları ve çirkin vasıflarıdır. (Uludağ, 1995: 405). Bu kısımda Musa Peygamber ile Firavun arasındaki hesaplaşmadan hareketle Firavun'un azgın nefisini hatırlar ve üzerine bir ağırlık çöker. Kendi nefsi de Firavun'unki gibi veya Ramses gibi, Hammurabi gibi azgın mı olacaktır yahut ömrünün belki de son anlarını yaşadığı bu dakikalarda kendi nefsi, peşini bırakacak mıdır? Mimar son dakikalarda bu sert ve kritik hesaplaşmaların içine girer. Mimar Reşit ölümü çok yakından hissettiği, ölümle burun buruna geldiği dakikalarda nefsiyle hesaplaşmaktadır (Çokum, 1991). Mimar, şöyle demektedir:

"Ey benim mamut gövdeli, gergedan suratlı, timsah dişli nefsim. Ey sivri kaya parçalarıyla başı ezilesi nefsim. Artık sesini kes ve dinle. Yarım asırlık bir ömrü seni dinlemekle geçirdim. Hatırı sayılır bir saltanat sürdürdün. Hiç değilse şu son dakikalarımı bana ver de ödeşelim seninle..." (s. 307)

Arkasından Mimar Reşit bir hoşluk içine girer. Anlatıcı bu durumu "girmek ne kelime, sanki daldı birden" (s. 306) diye anlatır. Nihayetinde insanoğlu bir yolculuk yapmaktadır ve yolculuğun sonunda hayalle karışık yeni bir dünya vardır (Değirmenci, 2000, 252). Bu, Aşkaroğlu Mimar Reşit için de geçerlidir. "Son birkaç dakika bütün yoğunluğuyla Mimar'ın olmuştur" (s. 307). Kendini ilahi tecellileri temaşaya kaptıran yaşlı adamın durumu, Uludağ'ın (2007, 102) "kendisinde ve çevresinde olup biteni fark edememe" hali olarak tespit ettiği gaybet hâline benzemiş ve bu zamanı dolu dolu yaşamıştır. Onunki "çok güzel ve sade bir ölüm"dür (s. 208).

İnsan, toplum ve din meselelerinin ele alındığı bölümlerde sıkça hissettiğimiz gibi, *Güvercin Geçidi* romanının başkişisi Mimar Reşit aslında yalnız bir kimsedir. "Sırttan bir gerçek vardı: İnsanın yalnızlığı. İnsan bu parçalanamaz yalnızlığı ile bir kişiliktir; kayaların derinliğinden gelen su sızıntıları gibi. İnsan bütünlüğünü sağlayan yalnızlıktan ne, ne kadar sızarsa; işte bu kadarı ipucu oluyor, bütünden haber veriyordu" (s. 182) Benekçi'ye göre insanların yalnız oluşlarının sebebi, yaratılışlarındaki farklılıklardır. İnsan bu farklılıkları aynı yastığa baş koyduğu karısıyla dahi yaşamaktadır: "Mimar Reşit diş fırçasını kavanoza koydu, sarı renkli fırçanın, Sabiha öğretmenin kırmızı fırçasına değişimini, ona, başını yaslamış gibi duruşunu seyretti bir süre. Adam, fırçaların bu yakınlığını, insanların -eşlerin bile- yaşamadığını, bu tesanütün insanlardan ve diğer

canlılardan esirgendiğini düşündü” (s. 9) Uyumlu bir evliliğe sahip gibi görünse de Reşit’in Sabiha Hanım ile arasında kalın ve aşılması zor duvarlar vardır. Kızları ve damadıyla olan ilişkisi de yeteri kadar samimi değildir. Bu şekilde uzun süre hayatı sorgulayan kahraman var olmanın ve yaşamın anlamını “Arşimetvari” bir şekilde bulur “Aslolan yaşamaksa, yaşamak neydi? Din mi hayat için vardı, hayat mı din için vardı? İki şık da doğruysa tek yol kulluktu”s. 138

Peygamberler tarihinden yoğun izler taşıyan romanda ayet ve hadislerle de sıkça başvurulmuştur. Mimar Reşit çeşitli durumlar karşısında *Secde* suresinin 13. ve *Nahl* suresinin 93. ayetlerini hatırlar; *Mülk* 4, *Âdiyât* 1-6, *Gâşiye* 1, *Fecr* 1-5, *Duhâ* 1-6. numaralı ayetlerini hatırlar veya bunları mırıldanır. Mimar Reşit’in düşünce evrenini besleyen kaynaklar arasında sanatçılar ve onların eserleri de bulunmaktadır. Cidde ile Medine arasındaki çölde geçen kara yolculuğunda *Safahat*’ta yer alan *Necid Çölllerinde* şiirini hatırlayan Mimar, artık otobüsün ne uğultusunu ne de gürültüsünü duymaktadır:

Şimdi yerlerde şafak, şimdi bulutlarda bahar
Şimdi tâfân-ı ziyâ, şimdi köpük, şimdi buhar
Şimdi, mahmûr-u tefekkür, uzanan enginler
Şimdi yalçın kayalar, şimdi oyulmuş inler. (s. 188)

Mimar, az sonra romanın üç yerinde daha ismini zikrettiği Dede Efendi’den hüseyinî bir eseri mırıldanır ve iç hesaplaşmaya girişir:

Mimar beyin hücrelerinin çöl kumları kadar çoğalıp, etrafa serpilişini seyretti bir süre. Aklın devre dışı kalmasıyla birlikte, kendini içbükey bir aynanın karşısında buldu... Mimar sanki son Nebi’nin mağara arkadaşı ile birlikte gerçekleştirdiği hicret yürüyüşünü yakın plandan seyrediyor ya da onların ardı sıra yalın ayak yürüyordu.” (s. 189).

Mimar Reşit, ardından Beethoven’ın *Beşinci Senfoni*’sini fon müziği olarak kullanıp Mehmet Akif’in şu beytini düşünürken uyuyakalır:

“O güzel sîne, o çöl, şimdi ne korkunç oluyor:
Bir cehennem ki uzanmış dili çıkmış, soluyor!” (s. 191)

Romanın bir yerinde İtrî’nin segâh makamındaki bestesiyle söylenen tekbirlerle Kâbe’yi ilk kez gören hacı adaylarının gözyaşlarından bahsedilmiştir. Mevlânâ’nın geçtiği kısımda ise Mimar Reşit, Medine’ye varmalarının üzerinden hayli zaman geçmesine rağmen henüz Hz. Muhammed’in kabrini ziyaret etmemiştir. Mimar, diğer hacı adaylarının merakını mucip olan bu hususu açıklarken Mesnevi’den bir hikâye anlatır. Buna göre:

Bülbül serzeniş ile dedi ki: Hikmetini anlamıyorum ya Rab! Şu baykuş seni bir kere anar, ona et yedirirsin! Ben ise seni daima anarım, ama bana ot yedirirsin! Sırrı nedir bunun? Bülbüle şöyle nida edildi: Evet sen bin kere yakarıyor, ot yiyorsun; baykuş bir kere yalvarıyor, et yiyor Ama sen duayı o kadar çok tekrarlıyorsun ki, onu çürütüyorsun. Baykuş bir kere ‘Hûûû’ diyor amma, yüreğini parçalarcasına söylüyor. Ona et mükafatı bundandır.” (s. 212-212).

Romanda Osmanlı Dönemi’ne dair hatıra ve düşüncelere de yer verilmiştir. Mimar’ın Bâkî Kabristanı’na ziyarete geldiği sırada yanına yaklaşan ve isminin Abdülbâki olduğunu sonradan öğrendiğimiz Yemenli bir hacı adayına onları şöyle anlatır:

“Peygamberimizin buyurduğu gibi İslam hukuk düzeni kılıçla kaimdir. Osmanlı’nın kılıcı sivri, himmeti keskin idi. Osmanlı yıkıldı, bilâd-ı İslam devletsiz, kılıcsız ve himmetsiz kaldı. Yetmiş yıldır mihrap yıkık, mabet harap, ümmet perişan.” (s. 226).

Aynı diyalogun devamında bu kez meclise genç bir çift yaklaşır. Onların sorusuna istinaden hem onlara hem diğer hacı adaylarına “Hicaz Demiryolunun hikâyesini, bu istasyona tren geldiği gün yaşanan sevinci, İngilizlerin kıskırttığı bedevilerin demiryolunu kısa sürede nasıl

tahrip ettiklerini, son Medine müdafaasını, Osmanoğulları'nın buraları nasıl bir ruh haliyle bıraktıklarını" (s. 228) anlatır.

Güvercin Geçidi romanının pekçok yerinde esaslı bir biçimde Suud eleştirisi yapılmıştır. Medine'ye girişte kafile başkanının otobüste deşindiğı konulardan bir tanesi buradaki yapılanma şekli olmuştur: "Son dönemde yapılan soğuk beton yığınlarını aşarak gözlerinizi Kureyşli Nebi'ni mütevazı saltanatına dakiniz" (s. 195) diyen din görevlisi hacı adaylarını bu şekilde uyarmıştır. Fakat Mimar Reşit'in asıl canını yakan şey, Necidlilerin yetmiş yıl önce dozerlerle dümdüz ettiğı Cennetü'l Baki Kabristanı'nın hali olmuştur. "Asr-ı saadetten beri Medine kabristanı olarak kullanılan ve Hz. Osman, Hz. Abbas, halası Safiyye, en küçük oğlu İbrahim, kızları Rukiyye, Ümmügülsüm ve Fatma, torunu Hz. Hasan ve eşi Ayşe olmak üzere on bin civarında sahabenin metfun bulunduğu bu kabristan, şimdi artık sürülmüş patates tarlasını andırmaktadır. (s. 201). "Burada ağlanmaz ise nerede ağlanır" (s. 201). diye düşünen mimar, demir parmaklıklara tutunarak katıla katıla ağlamıştır. Birkaç gün sonra kafile bu kez Medine çevresinde ziyaretlere başlamıştır.

Hz. Muhammed'in hicret sırasında ilk cuma namazını kıldırıldığı Rauna Vadisi'nde ve Medine'ye girerken geçtiğı güzergâh olan Seyyinetü'l Veda tepesinde yapılan tahribatlara üzülen Mimar, Necidlilerin buralarda da "acımasız bir tahribat" yaptığını düşünmüştür. Olaya tepkili olanlardan bir başka kişi kafile başkanı olan din görevlisidir. Roman boyunca şuurlu ve aydın bir Müslüman olarak tanıdığımız bu din adamı, eliyle az ilerideki sarayı işaret ederek "Asr-ı saadetin tüm izlerini dozerlerle kürüyen Suudi hanedanı, şimdiki kralı Faht, Medine'ye her gelişinde orada kalmakta, varlık sebebimizin kabr-i saadetlerine oradan, dağın üzerinden bakmaktadır." (s. 219) diye öfke içinde dertlenmektedir.

İlerleyen sayfalarda II. Abdülhamit zamanında inşa edilen tren istasyonu binasındaki görüntü üzerine durulur. Önünde büyük bir hurda yığını ve çöp birikintisi olan istasyonun önündeki meydanda başıboş köpekler gezinmektedir. Kafiledekiler Suudilerin ilgisizliğine rağmen yine de dimdik ayakta olan binanın bu hâline şükretmişlerdir.

Suudi hanedanına yönelik eleştiriler hac yolculuğunun ikinci ve nihai durağı olan Mekke'de de devam etmiştir. Yanındaki bir kişinin Hz. Muhammed'in doğduğu evi görmek istemesi üzerine Mimar Reşit "Gitmeyelim daha iyi. Duyduğum kadarıyla orada iki katlı resmi bir bina yükseliyormuş. Bu adamlar kelimenin tam anlamıyla ruhsuz. Anılarımızdaki şekliyle kalsın daha iyi" (s. 254) diyerek teklifi reddetmiştir.

Sonuç

Şerif Benekçi'nin son romanı olan *Güvercin Geçidi*, Türk edebiyatında ve hususen şiirinde oldukça eski, buna karşılık roman sahsında az işlenen bir konu olan hac yolculuğunu işlemektedir. Ne var ki bu yolculuk, trajik bir şekilde sonuçlanmıştır. Zira *Güvercin Geçidi* otobiyografik bir romandır ve bu eserde yazar, 1990 yılında görevli olarak bulunduğu kutsal topraklarda yaşanan meşhur faciayı işlemiştir. Olay her ne kadar elim olsa da anlatıcı, romanın sonunda başkahraman Mimar Reşit'in ölümünü "anamlı bir hayatın ardından gelen güzel bir ölüm" diye nitelemiştir. Bu yönüyle roman bir hayat ve ölüm güzelleme olarak durmaktadır.

Romanın ilk kısmında Mimar Reşit'in eşi, kızı, damadı ve torunlarıyla Kütahya ve İstanbul'da geçen hac hazırlıklarına şahit oluruz. Bu bölümde geriye dönüş tekniğiyle sık sık Mimar'ın çocukluk yıllarına dönülerek kahramanın kişilik ve zihin dünyasını kavramamız sağlanır. Romanın ikinci yarısıyla beraber hac yolculuğu ve hac konusu işlenmeye başlar. Bu kısımlarda yaratılış ve kulluk üzerinden sorgulamalara rastlarız. Ona göre yaratılış ontolojik bir sancıdır. İnsan, nefsi ile Allah'a kulluk arasında devamlı bir çatışma yaşanmaktadır. Kul, hayatı boyunca, son nefesine kadar devamlı olarak nefsiyle mücadele etmektedir. Mücadelenin bir diğ er zorluğu da kulun bu aşamaların tamamında aslında yalnız oluşudur. İnsanın en yakınları bile, hayat arkadaşı dahil, kimse onu yeterince anlamayacak, yalnızlığına mâni olamayacaktır. O halde

sıgınılacak tek kapı Yaradan'ın kapısıdır. Roman boyunca Mimar Reşit bu mevzularla bir iç hesaplaşmaya girer ve en sonunda ruhunu teslim etmesine yakın nefisini yenmeyi başarır, ruhunu huzurla teslim eder. Bu nedenle onunki güzel bir ölümdür.

Hac ibadeti sırasında, eğitimli ve entelektüel bir kimse olması bakımından Mimar Reşit'in sıradışı hallerine şahit oluruz. Engin bir tarih ve din bilgisine sahip olan Mimar, gördüğü her mekânı, zamanın hafızası yapar. Zihninde canlandırdığı bu görsellik ile ruhunda hissettiği müzikal sesleri birleştirerek tarihsel olayları adeta yeniden yaşar. Hasılı, Aşkaroğlu Mimar Reşit'in haccı her yönüyle nitelikli ve örnek bir ibadet olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Benekçi, Şerif (2006). *Güvercin Geçidi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Çokum, Sevinç (1991). Nefs ve Biz İnsanlar. *Türkiye Gazetesi*, 21 Kasım 1991.
- Değirmenci, Hakan (2000). Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiirlerindeki Ölüm Teması Üzerine Bir Tahlil, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.4, s. 251-257.
- Değirmenci, Hakan (2001). *Şerif Benekçi'nin Romanlarında Kültürümüzün Unsurları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Ersoy, Mehmet Akif (1977). *Safahat*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Kerman, Zeynep (1996). Halid Ziya'nın Romanlarında Karakter Yaratma Usûlü Olarak Mekân Kullanımına Bir Bakış. *Türk Dili Dergisi*, S. 529, s. 116-120.
- Mevlana, (1974). *Mesnevî Şerhi*. haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Ankara: MEB Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (1995). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (2007). *Tasavvufun Dili-2*. İstanbul: Mavi Yayıncılık.